

TURKISH JOURNAL OF RHEUMATOLOGY' DE DANIŞMANLIK SÜRECİ

Deniz EVCİK, Birkan SONEL TUR, Haydar GÖK

Turkish Journal of Rheumatology (Türk Romatoloji Dergisi) 1970'li yıllarda yayın hayatına "Romatizma" adı ile başlamış olup, yayınlanmaya başladığı ilk andan itibaren hakemli bir dergi olma özelliğini taşımaktadır. Özverili çalışmalar sonucunda Türk Tıp Dizine'ne, 2006 yılından itibaren bir çok uluslararası veri tabanında yer almış, 2008 yılından bu yana ise SCI-Expanded veri tabanında taranmaktadır. Bu döneme kadar "Romatizma" adı ile bilinen dergimiz bu süreçten sonra " Turkish Journal of Rheumatology (TJR)" adını almış ve 2010 yılından itibaren tamamen İngilizce olarak yayınlanmaya başlamıştır. Her dergi kendisine kaliteli makalelerin gelmesini, kaliteli yayınları okuyucularına ulaştırmayı hedefler. Dergimizin de en önemli hedefi bilimsel açıdan kaliteli yayınlar yayınlamaktır. Kaliteli bilimsel yayınların oluşumunda editörler başta olmak üzere makaleyi değerlendiren danışmanların göz ardı edilemez katkıları vardır. Günümüzde yüksek kaliteli dergilerde danışmanlık sisteminin yer aldığını görmekteyiz. Danışmanlar bilimsel literatürün oluşumunda kapsamlı, özverili ve aynı zamanda da zor bir görevi üstlenmektedirler.

Makaleyi değerlendiren danışmanlardan hem editörlerin hem de yazarların beklentisi vardır. Editörler dergilerine gelen makalenin konunun uzmanları tarafından tarafsız, güvenilir bir şekilde değerlendirilmesini, derginin hedef kitlesine uygun makalelerin seçilmesini ve değerlendirme sürecinin mümkün olabildiğince kısa sürmesini isterler. Editörler aynı zamanda danışmanlarının etik unsurlar açısından da bilgili olmaları, gerekli koşullarda kendilerine uyarıda bulunabilmelerini arzu ederler. Yazarların önceliği ise makalelerinin kabul edilmesidir. Yazarlar makalelerinin dikkatli incelenmesini, gerçekçi önerilerde bulunulmasını, hızlı bir şekilde değerlendirilmesini, zamanlamaya uyulmasını ve en önemlisi de makalelerine yapılan bu yorumların yapıcı olmasını, kibar, nazik bir dille ifade edilmesini beklemektedirler.

Görüldüğü gibi iyi bir makalenin literatüre kazandırılabilmesinde herkes danışmanlara bir çok görev ve sorumluluk yüklemekte ve yüksek beklentilerinin karşılanmasını istemektedirler. Bu konuda sistematik rehberler yayınlanmış ve iyi bir danışmanın yapması gerekenler, makalenin en iyi nasıl değerlendirileceği konusunda öneriler geliştirilmiştir. Bunları kısa başlıklar halinde özetlememiz gerekirse danışman;

- Makaleyi dürüstçe değerlendirmeli, çalışmayı daha iyi hale getirebilecek önerilerde bulunmalıdır.
- Makale ile ilgili önerilerini başkaları ile paylaşmamalı ve görüşlerini gizli tutmalıdır.
- Çıkar çatışmasından kaçınılmalıdır ve bu koşullarda makaleyi değerlendirmeyi red etmelidir.
- Her dergi için farklı olmakla beraber makale değerlendirme süresine uymalı, gecikme durumunda editörle temasa geçmelidir.
- Makaleyi etik açıdan da değerlendirmeli, yayın etiğine uymayan etik dışı uygulamaları bildirmelidir.
- Genç araştırmacıların motivasyonlarının kırılmaması açısından eleştirilerinde yapıcı olmalıdır.

Prof. Dr. Deniz EVCİK, Prof. Dr. Birkan SONEL TUR, Prof. Dr. Haydar GÖK
Editors of Turkish Journal of Rheumatology -ANKARA

Bilindiği gibi danışmanlık doğal bir yetenek olmayıp zaman içerisinde eğitilerek deneyim kazanılacak bir özelliktir. Son yıllarda bu ana kuralların danışmanlara anlatılması yani başka bir deyişle danışmanların eğitilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu konu sadece yurtdışında değil ülkemizde de çeşitli platformlarda irdelenmeye başlanmıştır ki bu oldukça sevindirici bir gelişmedir.

Turkish Journal of Rheumatology de danışmanlık sistemini çok önemsemektedir ve kapalı "peer review" sistemini benimsemiştir. Dergimize gelen makaleler edörlerin ön değerlendirmesinde sonra danışmanlara gönderilmektedir. Bir makale için bir istatistik danışmanı ve en az iki olmak üzere konusunda uzman danışmanlara gönderilmektedir. Makaleyi değerlendirmeyi kabul yada red etmeleri için 3 gün, kabul ettikten sonra değerlendirme süreci olarak ise 3 hafta süre tanınmaktadır. Bu danışmanlık sürecinde zaman zaman zorluklar yaşamaktayız ve bir makale için fazla danışman atamak durumunda kalmaktayız. Bu nedenle editörler olarak dergimizin danışmanlık sistemini daha ileriye götürebilmek amacıyla dergimizin son bir yıllık sürecini incelemenin ve öz değerlendirme yapmamızın bize yol göstereceğini düşündük. Bu doğrultuda 2012 yılında TJR'ye gelen yayınlarda görev alan danışmanlarımız yanıtlarını editor gözü ile değerlendirmeyi amaçladık. Bu değerlendirmede aşağıdaki parametreler dikkate alınmıştır;

1. Danışmana makaleyi değerlendirip değerlendiremeyeceği konusunda gönderilen teklife danışman tarafından zamanında yanıt verme süreci (Danışmanlık yapmayı kabul eden, red eden yada hiç yanıt vermeyip danışmanlığı düşenler olmak üzere ayrıldı)
2. Danışmanlığı zamanı veya ilgi alanı olmaması nedeniyle kabul etmeyen danışmanların hızlı geri bildirimde bulunarak alternatif bir danışman önermesi,
3. Danışma kabul ettikten sonra sistemin belirlediği sürede danışmanlığını tamamlaması, ortalama değerlendirme süresi,
4. Makalenin tasarım, yöntem ve gereçler, bulgular, tartışma ve sonuç bölümlerinin ayrıntılı incelenmesi,
5. Makalenin zayıf ve güçlü yönleri, çalışmanın kısıtlılıkları hakkında yorum yapılması,
6. Makaledeki etik kaygıların dile getirilmesi,
7. Yazara gönderilecek olan danışman notlarının yapıcı olup olmadığının belirlenmesi konuları incelendi.
8. Danışmanlar arasında makale değerlendirimindeki tutarlılık,

Buna göre aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

BULGULAR

Bulgularımız 2012 yılındaki makalelere aittir ve değerlendirilmek üzere gelen toplam makale sayısı 98 olarak belirlenmiştir. Makalelerin olgu sunumu, araştırma makalesi ve editöre mektup olarak dağılımı Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1. 2012 yılında TJR'ye başvuran makalelerin dağılımı

Değerlendirilen makaleler (N=98)	N	%
Araştırma makalesi	50	51
Olgu sunumu	33	34
Editöre mektup	15	15

- 98 makalenin 17 tanesi (%17) danışman hakemlere gönderilmeden reddedilmiştir.
- Değerlendirme kalan 81 makale üzerinden yapılmıştır.
- Değerlendirme (peer review) için atanan danışman sayısı 177 dir.
Cevap vermeyen, reddeden ya da zamanında değerlendirme yapmayan danışmanlar nedeniyle 117 yeni danışmanın atanması gerekli olmuştur. Bu veriye göre başlangıçta değerlendirme yapan danışmanlara ek % 66 oranında fazladan danışman atanmak zorunda kalmıştır. Danışmanların değerlendirme süreçleri Tablo 2’de gösterilmiştir.
- Danışmanların değerlendirme süresi: Ortalama 14 ± 10 gün (1-43 gün)

Tablo 2. Danışmanların danışmanlık önerisine verdikleri yanıtların dağılımı

Danışmanlık teklifine yanıt süreci (N=177)	N	%
Zamanında kabul eden	68	38
Hiç cevap vermeyen-vermekte gecikenler	101	57
Reddeden	8	5

- 177 danışmanın 8 tanesi değerlendirmeyi red etmiş, hiç cevap vermeyen-vermekte gecikenlerden de 12 kişi hiç bir şekilde danışmanlık yapmamış olup toplam danışman sayımız 157 olarak belirlenmiştir.
- Tabloda gösterildiği üzere hiç cevap vermeyen-vermekte geciken danışmanlarda 89 kişi editörlerin çabalarıyla danışmanlık yapmayı kabul etmişlerdir.
- Danışmanlarımızın makalenin tasarımı, yöntem ve gereçler, bulgular, tartışma ve sonuç bölümlerinin ayrıntılı incelenmesinin ve yapıcı eleştiride bulunanların oranları aşağıdaki tabloda verilmektedir (Tablo 3).

Tablo 3. Danışmanlarımızın makaleleri ayrıntılı değerlendirme ve yapıcı önerilerde bulunma oranları

Danışmanların makale değerlendirme özellikleri (N=157)	N	%
Makaleyi detaylı* inceleme yapan ve yapıcı eleştirilerde bulunan	48	31
Detaysız, ayrıntılı yorum ve eleştiri içermeyen kısa yorumlarda bulunan	109	69

- 157 danışmanın sadece 10’u (% 6,4) tarafından çalışmanın güçlü ve zayıf yönleri belirtilmiştir.
- 81 makalenin sadece 6’sında (% 7.4) danışmanlar tarafından yayın etiği açısından sorun olabileceği belirtilmiştir.
- Danışmanlara gönderilen 81 makalenin 44’ünde (%54) değerlendirmeler arasında tutarlılık saptanmıştır.

Bu sonuçları yorumladığımızda;

1. Öncelikle danışmanlarımızın değerlendirilmek üzere gönderilen makalelere zamanında yanıt vermemekte, süreç uzamakta, kabul edip zamanında yapmadıkları için danışmanlık görevleri otomatik sistem tarafından sonlandırılmaktadır. Buna

bağlı olarak editörler %66 oranında yeni danışmanlar atamak durumunda kalmışlardır. Bu oldukça önemli bir orandır ve hem editor hem de yazar açısından ciddi bir zaman kaybıdır.

2. Danışmanlık yapma önerisine hiç yanıt vermeyenlerin oranı % 57 gibi yüksek bir orandır ve dikkat çekicidir. Bunun nedeni danışmana ulaşamama (e-mail adresinde yanılma..vs) olabileceği gibi danışmanların bu görevi üstlenmek istememeleri, red etme konusunda çekincelerinin olduğu ya da yetersiz deneyim olabilir. Bir diğer neden danışmanların motivasyonlarının düşük olması, makale değerlendirimi konusunda uzmanları cesaretlendirecek, yüreklendirecek bir sistemin var olmaması sayılabilir
3. Danışmanların üçte birlik bir bölümünün makaleyi ayrıntılı olarak incelediği, yazarlara bilgilendirici önerilerde bulunduğu gözlemlendi. Ayrıca danışmanlarımızın makalenin, güçlü ve zayıf yönlerini bildirme oranı da çok düşük (% 6.4) olarak saptandı. Bu sonuç danışmanlarımızın makaleyi nasıl değerlendireceği konusunda yeteri kadar bilgi sahibi olmadığını düşündürmektedir.
4. Dergimizde yayın etiği açısından sorun olabileceği belirtilen makale sayısı 6 (%7.4) dır. Bu oranın düşüklüğü danışmanların etik unsurları gözönüne alarak değerlendirme yaptığını düşündüğümüzde olumlu sayılabilir. Bir diğer varsayım ise tam tersine etik değerlerin yeteri kadar göz önüne alınmadığını da düşündürebilmektedir.

Sonuç olarak ülkemizde bilimsel makale değerlendirimi gönüllülük prensibine dayanmaktadır. Dergilerin bilimsel düzeyine yapılan bu destek çok değerlidir. Bu desteğin olabilecek en üst düzeye çıkarılması bilimsel yayınların verimliliğini ve kalitesini etkileyecektir. Bu nedenle danışmanlığın özendirilmesi gereklidir ve bu konuda girişimlerde bulunulması büyük önem taşımaktadır. Çeşitli kurum ve kuruluşlarından maddi, manevi, bilimsel destekler sağlanması, bu hizmetin daha motivasyonla yapılması açısından yarar sağlayacaktır. Ayrıca danışmanlarımızın makale nasıl değerlendirilir konusunda yeterli bilgi ve donanıma sahip olabilmeleri için bilgilendirilmeleri, eğitim almaları gerekmektedir. Bu tür organizasyonlar ülke çapında her tıp dalının kendi kongre yada sempozyumlarında yada özel olarak çalıştaylar yaparak yaygınlaştırılabilirler.

KAYNAKLAR:

1. Sert O. Editör ve Hakem Seçimi. <http://www.ulakbim.gov.tr/cabim/vt/uvvt/toplantı/uay10/osert.pdf>
2. Gökçe-Kutsal Y, Karahan S. Bilimsel Makale Danışmanlarından Beklentiler. In: Yılmaz O (Ed): Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık, Ankara, TÜBİTAK, 2009.
3. Alexandrov AV, Hennerici MG, Norrving B. Suggestions for reviewing manuscripts. *Cerebrovasc Dis.* 2009;28(3):243-6.
4. Gökçe Kutsal Y: Editör gözüyle danışmanlık. In: Yılmaz O (Ed): Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık, Ankara, TÜBİTAK, 2003,s:13-28.
5. Provenzale JM, Stanley RJ. A Systematic Guide to Reviewing a Manuscript. *Journal of Nuclear Medicine Technology* 2006; 34(2):92-99.
6. Benos DJ, Kirk KL, Hall JE. How To Review A Paper? *Advan in Physiol Edu* 2003;27:47-52.
7. Lovejoy TI, Revenson TA, France CR. Reviewing manuscript for peer-review journals: a primer for novice and seasoned reviewers. *Ann Behav Med* 2011;42:1-13.
8. Güngör Ç. Danışmanlık süreci. *Sağlık Bilimlerinde Süreli yayıncılık Ankara TÜBİTAK* 2006, s:59-65.